

רבות הדרכים להעברת מסרים אבל מהי הדרך שבה הילדים באמת זוכרים ? הרי אם נשנן משפט כמו צרצר, קרוב לוודאי שהוא יאוחסן בזיכרון לטווח הקצר. אמנם המטרה שלנו כמחנכים היא לעודד תהליך למידה שבו המידע יהפוך לידע, אותו כל ילד יזכור גם אשר נעשה בוחר פתע. ובכן, איך הופכים פתגם מוכר וידוע למסר חינוכי במסגרת פרויקט בית ספרי? הנה דוגמא מפעילות נחמדה שסכמה עבורי את תקופת ההצמדה. אם תסירו את תחילתה של המילה המתאימה להגדרה הראשונה, תתקבל המילה המתאימה להגדרה השנייה. זה נשמע מעט מורכב אך אין ממה לחשוש, כל מה שצריך זה לקפד הראש. באותה מידה אפשר לומר, קפד הזנב או הצוואר. לכל "קיפוד" משמעות אחרת אשר הופכת את פתרון החידה למשימה מאתגרת.

ילדים מטבעם אוהבים לשחק ואין על זה ויכוח, בכך כל מורה יכול להיות בטוח. לכן, כל שעלינו לעשות כדי לגרום לילד להיות שמח הוא להרכיב עבורו את המתכון המנצח. כך נולד השילוב בין ריצת ניווט ספורטיבית ופתרון חידות אשר יצר אווירה משחקית מכל הבחינות. מצד אחד הילד רץ ללא הפסק ומצד שני מפתח את חשיבתו כשבחידות מתעסק. לאלה נוסיף כף אחריות אישית וכוס עזרה הדדית שיחד עם תמצית שיתוף פעולה נקבל פרויקט חינוכי במלוא מובן המילה.

ההכנות לפרויקט המסכם החלו בשיעור חינוך גופני מקדים אשר מטרתו הייתה לחשוף את התלמידים לניווט בשטח מוגבל שעבורם זו הייתה התנסות ראשונית יוצאת מן הכלל. במסגרת שיעור זה, לימדתי את תלמידי כיצד משתמשים במפה, איך עונים על כתב החידה, מה עושים כשמתבררים ועל עמידה בלוחות זמנים. למעשה התלמידים קיבלו את כל הכלים הדרושים כדי לצאת לריצה וליהנות מחוויית ניווט ממריצה. במקביל אלי לימדו שאר חברי צוות ההוראה, כל אחד בכיתותיו שבאותה השכבה. לשם כך ערכנו ישיבת צוות ותכננו את הפרויקט לפרטי פרטים, החל מניווט ההכנה ועד לניווט הגדול המסכם את השנה. אני הייתי אמונה, בין היתר, על כתיבת החידות שלמען האמת גזלו מזמני רק מספר דקות. בדיוק כמו שהכתיבה זורמת לי כעת בהקלדה כך יצירת החידות נולדה.

פתגמים ישנם בשפע ומתוכם רק צריך לבחור את זה המתאים ביותר כדי לאתגר כל פותר. כפי שהזכרתי קודם, בחרתי בסגנון "קפד ראשו" השייך לחידונאי בעל טוב מידות ולו רק בחידות. שמו בישראל הינו שמוליק רוזן, שלמעלה מחמישים שנה מתמיד בתכניתו ומרענן כל אוזן. על אף שהמחשבה על החידות באה באופן ספונטני, בבחירת הפתגם הושקעה מחשבה רבה כמדומני. אורכו של שיעור חינוך גופני הוא רק ארבעים וחמש דקות, לפיכך נבחר פתגם בן ארבע מילים שימלא את הזמן כולל הסברים ומענה על שאלות. בשלב זה, החלטתי שלא לחשוף בפניכם את הפתגם אלא לתת לכם, הקוראים, לנסות לפתור בעצמכם גם (מצ"ב).

בכל הכיתות זכה ענף הניווט להצלחה ניכרת, שלאחריו נפגשנו כל הצוות כדי לתחקר מה עלינו לשמר ומה עלינו לעשות אחרת. למעשה, השתמשנו בשיעור הכנה כמעין "פיילוט" לקראת הפרויקט דרכו הערכנו את טיב התכנון אל מול הביצוע ביום הנתון. עצם העובדה שרוב הקבוצות פתרו נכונה וסיימו את הניווט טרם הדקה האחרונה, העידו על כך שכתב החידה היה מתאים מבחינה הכרתית וצורת הפיזור של נקודות הציון הייתה מציאותית.

לאחר ששלב א' הסתיים הגיע הרגע של הפרויקט המסכם שהיה מבוסס על אותם עקרונות אלא בתוספת "הפתעות" קטנות. אם כן, פתגם בן שש מילים שיש לפתור בדיוק על פי אותם כללים. על מנת להעלות את דרגת הקושי עוד יותר, הוספנו נקודות ציון שבעת עומדות על הספרה עשר. קרוב לוודאי שאתם תוהים מה פשר ארבע הנקודות הנוספות אם לפתגם הנבחר צריך רק שש חידות. ובכן, בכל נקודת ציון מסתתר לו כתב חידה ורק לאחר מציאת כל מילים יצטרכו הילדים לבחור את אלה שירכיבו את התשובה הנכונה. בהזדמנות זו אגלה לכם סוד כמוס, בלי לשים לב הפתגם הנבחר תלוי על מבנה בית הספר כחלק מסדרת פתגמים במתחם הכינוס. יתכן מאד שבאחד מימי ההוראה הפתגם נכנס אצלי לתת מודע אחרת אין הסבר הגיוני שלא חשבתי על כך בעת כתיבת החידה. יחד עם זאת היה לי ברור שאם אני לא הבחנתי בדבר כך גם כל השאר.

כאמור, הניווט היה שכבתי (שכבת ה') על פני כל השטח הבית ספרי. חילקנו את השכבה לשתיים כאשר אורכה של הפעילות תוכננה לשעתיים. בכל פעם שתי כיתות אשר חולקו מראש לקבוצות מעורבות בנות חמישה תלמידים, זאת מכוונה לגבש את השכבה ולעודד עבודת צוות שלמטרה הקבוצתית חשובה. אמנם התלמידים לא ידעו את השיבוץ

ועבורם זו הייתה הפתעה בבוקר המרוץ. אני ביחד עם שאר חברי הצוות השכמנו קום והתייצבנו בבית הספר כי לבחור לכל נקודת ציון את המיקום. כמובן שאלה היו מצוינות על גבי מפה צבעונית אך עדיין היה צריך למקם אותן בצורה קפדנית. בכל נקודה כתב חידה שאליו מחובר טוש בצבע אחר כדי לאמת את המעבר בנקודה מבלי לקצר. בשעה 7:00 התיישבו לאכול ארוחת בוקר אחרי שאנחנו מוכנים וכעת מחכים רק לבואם של התלמידים.

ריצת הניווט נפתחה בתדריך קצר לכל השכבה, במסגרתו ניתנו דגשים הן מקצועיים והן בטיחותיים אשר להצלחת הפרויקט היו הכרחיים. יתרה מזו, בהיבט החברתי התעכבו על נושא אחד שלדעתנו היה חשוב במיוחד. מטרת הניווט היא שיתוף פעולה ולכן על התלמידים לנווט כקבוצה ולפתור יחד את כתב החידה. חלוקת הקבוצות התבצעה באופן יעיל כאשר באחריות כל סטודנט היו מספר קבוצות שאותן הוביל. באופן די מפתיע, אף תלמיד לא התלונן על קבוצתו ונראה כי

דווקא שמח בחברת מי שהיה איתו. כמו כן, חילקנו ציוד אשר כלל מפות, עפרונות, כרטיסי ביקורת, שעוני סטופר והנחיות שבכל קבוצה התחלק בצורה פשוטה בהתאם לחלוקת התפקידים שהוחלטה. למעט נקודת הציון הראשונה שהייתה שונה לכל קבוצה מתוך כוונה לרווח את נקודת המוצא, יכולים היו התלמידים לבחור את המסלול כרצונם ולהתקדם בדרך שהכי מהירה לדעתם.

הזינוק ארע בשעת השין שנקבעה. לא חלפה לה אפילו חצי שניה ואולם הספורט כבר היה רק מנפש חיה. מדהים כמה שילדים מסוגלים לרוץ במהירות כאשר הם נמצאים תחת תנאי תחרות. לרגע לא חשבו לעצור ולהרהר כדי להחליט על המסלול המהיר ביותר. בלי להרגיש הם רצים הלוך ושוב מבניין תמר לבניין רימון שלרצף נקודות אין שום הצדקה והיגיון. למרות זאת ראוי לציין שידעו להחזיק את המפה נכון בהתאם לכיוון רוח הצפון. לעומתם, אנחנו הסתובבנו בגבולות הגזרה תוך בקרה על שמירת חוקי המשחק כשורה. מידי פעם ענינו על שאלות בנוגע להתמצאות במרחב ושימוש בשעון אך נמנעו לחלוטין מאימות הפתרון. אמנם לתלמידים כלל לא הפריע שהיינו קשוחים ובכל זאת ניסו לסחוט מאתנו מילים על ידי תחנונים מלווים בחיוכים. אני מודה שלעיתים היה קשה לעמוד בפיתוי ובמידת הצורך הפניתי אותם לרמוז אשר בגוף השאלה היה חבוי.

התרשמתי לטובה מהתמודדותם של התלמידים עם כתבי החידה תוך הפגנת קו מחשבה ברמה די גבוהה. יותר מהכל תרם סיעור המוחות לתהליך חשיבה קבוצתי בעיקר בקרב קבוצות שגילו כבוד הדדי. ברוב המקרים נעו הקבוצות כיחידה אחת תוך מציאת כתב החידה שהוטמן בזמנו ולאחר מכן ניגשו יחד לפתרונו. מעט קבוצות פעלו אחרת והחליטו להתפצל על מנת כל דקה מזמנם לנצל. בעוד שתלמיד

אחד מחפש את נקודה הבאה, שניים אחרים פותרים את החידה מהנקודה שעברה. אט אט הגיעו כל הקבוצות אל נקודת הסיום (נ"צ מספר 10) אשר מוקמה במחשבה תחילה בתוך אולם הספורט, ממנו הקבוצות זינקו ולשם בסוף התכנסו. כל הקבוצות בלי יוצא מן הכלל הספיקו להגיע לנקודה האחרונה לפני שעת הגג שהוגדרה. אולם, רק חלקן פתרו נכון את הפתגם כאשר הייתה קבוצה אחת

שסיימה ראשונה לפני כולם. בתום הזמן ריכזנו את התלמידים בטורים, בדיוק כמו לפני הזינוק, והכרזנו על הקבוצה שניצחה בריצת הניווט. בעודם יושבים ומקשיבים עברנו על פתרון כתבי החידה לפי הסדר, אשר הרכיבו יחד את הפתגם שכזכור תלוי בבית הספר. כמו שחשבת, אף תלמיד לא העלה בדעתו שהפתגם הנבחר יהיה אחד מאלה שאל הקיר ברחבה חובר. רגע לפני שנפרדנו מהתלמידים סיכמנו את האירוע דרך מענה על שאלות תוך התייחסות לעבודת הצוות בקבוצות.

כמובן שאפשרנו לכל מי שבליבו חפץ לשתף בחוויה האישית וגם קצת להתלוצץ. כל הדברים נאמרו בטוב טעם ולסיום פינקנו את התלמידים בסוכריה על מקל כמו של פעם. בדיוק באותו אופן התקיים הניווט בשעתיים הבאות אלא שידענו מראש לצפות שהתלמידים בשעה הראשונה יגלו לחבריהם היכן החידות. לכן, בהפסקה הגדולה שינינו בחשאיות את מיקום נקודות הציון כך שמצב אחד תתאמנה לסימונים במפה אך מצד שני לא תהינה בנקודות תורפה. הסתבר שהתלמידים לא ציפו לשינוי כה פעוט עד כדי כך שלא הצליחו אותו לקלוט. בשני הניווטים קיבלנו משובים חיוביים באותה מידה וללא ספק התרשמנו שכל התלמידים נהנו מהפעילות שזה עתה חוו.

מנקודת מבטי הפרויקט הצליח מעל המצופה תוך השגת המטרות האופרטיביות על שלל היבטיו. בהיבט הגופני, ניכר כי התלמידים היו פעילים בצורה מתמדת וקסם לי האופן שבו התלמידים גילו עניין מבלי להרגיש שהם רצים בריצות די הרבה זמן. בהיבט ההכרתי, התלמידים הפגינו יכולת חשיבה מתקדמת דרך התמודדות עם פתרון בעיות ושימוש נרחב באוצר מילים על ידי הסרת אותיות. בנוסף לאלה, ידעו להשתמש נכון בכלי הניווט על מנת להתמצא במרחב כהלכה כשהם מבינים את משמעותו

של כל סימון ובעזרתו בחרו את הכיוון. בהיבט החברתי – רגשי, התלמידים הפגינו עבודת צוות על ידי שיתוף פעולה פורה שבו יכול להתגאות כל מורה. בדרך חוו הצלחה וכישלון אך לבסוף אף קבוצה לא הלכה הביתה לפני שהיא יודעת את התשובה לפתרון.

בעיניי, בחירת הפעילות לפרויקט המסכם הן מבחינת התוכן והן מבחינת מענה לצורכי הלומדים תוך התחשבות בתנאי הסביבה הקיימים התאימה כמו כפפה ליד. העובדה שלתלמידים הייתה חוויה חיובית בפעם הראשונה שהם התנסו בריצת ניווט ספורטיבית, מעידה מבחינתי על גודל ההצלחה. לתחושותי נשאר להם (גם לי...) טעם של עוד ואני מאמינה שעבורם זו רק תחילתה של דרך חדשה בענף שעד היום לא היה אצלם בתודעה.

זהו, תמה לה שנת ההוראה הראשונה שהייתה עבורי חוויה מיוחדת במינה. שנה שבה למדתי רבות ואקח ממנה צרור של תובנות להמשך התנסותי בשנים הבאות. בחרתי לסיים בציטוט מפורסם מהתלמוד הבבלי שכדי לגלות אותו תצרכו לקפד את ראשי. בוודאי שלא אשאיר אף אחד סקרן ואגיד במשפט אחד ש"מכל מלמדי השכלתי ומתלמידי יותר מכולן".

הנה החידה... נסו בעצמכם !

בגדיו ספוגים במים, קפד הראש - לא רעים

שחקנים שלא מגלמים תפקיד ראשי בהצגה, קפד הראש – מספר הסינים עם כינור גדול

המספר המתקבל כתוצאה מהחילוק, קפד הזנב – מתוך

זהות משותפת, קפד הזנב – הראשון בחודש אפריל